

BİR İNSAN HAKKI OLARAK “ADLİ YARDIM”

Ayşe KILINÇ

Dumlupınar Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yöntemi Bölümü

Merkez Kampüs, KÜTAHYA

kilincayse1983@hotmail.com

Özet

Medeni Usul Hukukumuzda adli yardım kurumu, çeşitli kanun ve yönetmeliklerde düzenlenmiştir. Bireylerin özel hukuktan kaynaklanan haklarının yargısal teminatı olarak adli yardım, yargılama giderlerinden geçici muafiyeti sağlamaktadır. Devlet, adli yardım kurumu ile Anayasa'nın ve uluslararası sözleşmelerin tanıdığı hak arama hürriyetini (Anayasa md. 36/1, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md. 6) ekonomik anlamda güçsüz ya da elverişsiz durumda olan kimseler bakımından kısıtlayan ekonomik engelleri diğer bir ifadeyle; yargılama masraflarını kaldırmış olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adil Yargılanma Hakkı, Hak Arama Hürriyeti, Adli Yardım

Alan Tanımı: Hukuk, Özel Hukuk, Medeni Usul Hukuku

“LEGAL AID“ AS HUMAN RIGHT

Abstract

Legal aid in our Civil Procedure Law is prescribed by miscellaneous acts and regulations. As an judicial safeguard for individual rights arising from private law, legal aid provides interim exemption from judicial expenses. By using legal aid, State terminates the economic obstacles restricting the right to legal remedy adopted by the Constitution and international treaties (the Constitution Art. 36(1), ECHR Art. 6) in aspect of people who are economically disadvantaged or incapable, namely the judicial expenses.

Keywords: Right to fair trial, Right to legal remedy, Legal aid.

JEL Classification: K Law, Private Law, Civil Procedure Law

1. GİRİŞ

Genel anlamda insan hakları ve özelde insan onuru kavramının medeni usul hukuku diğerk bir ifadeyle özel hukuk yargılaması bakımından adli yardım kurumu ile ilişkisini değerlendireceğı bu çalışmada; bir insanlık değeri olarak ortaya çıkan ve varlığının devlet organları karşısında tanınmasını ve dikkate alınmasını talep etme hakkına sahip olan her bireyin, şüphesiz adalet hizmetlerini dağıtmada mutlak yetkiye sahip olan devletten adalet hizmetlerinden hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın yararlanma hakkına sahip olması gerektiğı gerçeğine ulaşılmaya çalışılacaktır.

1.1. Genel Olarak Adli Yardım

Günümüzde, modern hukuk sistemlerinde adalet dağıtımı ücretsizdir. Diğerk bir ifadeyle taraflar bu iş için hâkime herhangi bir ücret ödememezler. Fakat tarafların yargılama dolayısıyla gerekli bir takım masraflar yapmaları gerekir ki, bu masrafların karşılanması bazı durumlarda tarafların ekonomik gücü ve imkânlarını aşabilir ve bu sebeple de bu kişiler açısından haklarını kaybetme tehlikesi doğabilir. Sırf ekonomik imkânsızlıklar veya maddi zorluklar yüzünden bir hakkın kaybolması ise sosyal adalete uygun düşmez. Adalet dağıtımı hizmetini sadece maddi imkânları bulunanların yararlanabilecekleri bir hizmet olmaktan kurtarmak için, yargılamanın gerektirdiğı masrafları ödeyemeyecek durumda olan kişilerin geçici olarak da olsa bu masraflardan muaf tutulması ve gerekirse kendilerine bir vekil tayin edilmesi gerekmektedir.

Medeni usul hukuku bakımından maddi hukuktan doğan bir hakkın yargısal teminatı için gereken masraflardan ilgiliyi geçici olarak muaf tutmaya “adli yardım” adı verilmektedir (Kuru & Arslan & Yılmaz, 2006:881; Önen, 1979:125; Postacıoğlu, 1968:535; Üstündağ, 1997:775).

Pozitif hukukumuzda adli yardım kavramının sistematik olarak bir tanımının yapıldığını söylemek mümkün değildir. Ancak kurumun amacı, hizmetin niteliğı, kapsamı ve kurumdaki yararlanma şartları bakımından yasa ve yönetmeliklerde çeşitli tanımlar yapılmaya çalışılmıştır (Yaşar, 2006:2007).

TBB Adli Yardım Yönetmeliğı'nin 1. maddesinde, adli yardımın amacından yola çıkılarak, adli yardım kurumu “kişilerin hak arama özgürlüklerinin önündeki engelleri aşmak ve hak arama özgürlüğünün kullanımında eşitliğı sağlamak üzere, avukatlık ücretlerini ve yargılama giderlerini sağlama olanağı bulunmayanların bu hizmetlerden yararlanmasıdır” şeklinde tanımlanmıştır.

1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 4667 sayılı kanun ile değiştirilen adli yardımın kapsamı başlıklı 176. maddesi uyarınca adli yardım, avukatlık ücretlerini ve diğer yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayanlara Avukatlık Kanunu'nda belirtilen avukatlık ücretlerinin sağlanmasıdır.

Halen yürürlükte bulunan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun adli yardımdan yararlanma şartlarını düzenleyen 465. maddesine göre; "Kendisiyle ailesinin geçimini önemli ölçüde zarurete düşürmeksizin, davanın gerektirdiği yargılama giderlerini kısmen veya tamamen karşılamaktan aciz kimselerin" adli yardımdan yararlanması düzenlenmiştir.

1 Ekim 2011 tarihinde yürürlüğe girecek olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 338. maddesinde de; "Kendisi ve ailesinin geçinimini önemli ölçüde zor duruma düşürmeksizin gereken yargılama ve takip giderlerini kısmen veya tamamen ödeme gücünden yoksun olan kimseler, iddia ve savunmalarında, geçici hukuki korunma taleplerinde ve icra takibinde, haklı oldukları yolunda kanaat uyandırmak kaydıyla adli yardımdan yararlanabilirler" hükmü getirilerek mevcut düzenlemenin dili sadeleştirilmek suretiyle ve geçici hukuki korunma taleplerinde de adli yardımdan yararlanılabilme yolunda bir ilave yapılmıştır

1.2. Adli Yardım Kurumunun Amacı ve Önemi

Modern hukuk sistemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesi sağlanarak ekonomik anlamda elverişsiz ya da güçsüz durumda bulunan vatandaşların adalet hizmetlerinden yararlanabilmesine engel olan sakıncaların ortadan kaldırılması amacıyla "yargılama giderlerinden muafiyet ilkesi" esas olarak kabul edilmiştir. Zira modern anlamda devletin, vatandaşlarının hukuki korunma taleplerini olumlu yönde karşılamak temel görevleri arasındadır (Atalay, 1986:4).

Devletin yargılama faaliyeti dolayısıyla yapmış olduğu bir kamu hizmeti olarak adalet dağıtımını işinin ücretsiz olması asıl olmakla birlikte; devletin yargı organlarının ilgililerin özel hukuka ilişkin menfaatleri hususunda verecekleri karar bakımından ilgiliden yapılan giderin bir kısmının karşılanması ilkesi benimsenmiştir. Ayrıca bu anlamda yargılama giderleri, yargılama hizmetlerinin gerçek bedeli olmayıp, tarafın kendi sübjektif menfaatine ilişkin yargılama faaliyetine sadece bir katılım payı olarak ifade edilmektedir (Yılmaz, 1984:200 vd).

Medeni usul hukukunda taraf menfaatlerinin temini asıl olduğunda dolayı, adli hizmetlerden yararlanmanın karşılığı olarak ortaya çıkan masrafların bir kısmı harç adı altında tarafa yüklenmektedir. Ayrıca bu yolla, devletin verdiği adli

hizmetin masraflarının karşılanmasına ortak olunarak asılsız olan davaların açılmasının önüne geçilmiş olacaktır (Pınar, 2009:18).

Toplumsal adaletin gerçekleşmesinin amaç edinildiği sistemlerde bile bireyler devlete adli hizmetlerden yararlanabilmek için yargılama giderlerinin belirli bir kısmını ödemektedirler. Harç almanın amaçlarından biri de adaletin sağlanması olarak kabul edilirse, devletin benimsediği politik sistemin bireylerin yargılama giderlerine katılmaları ile ilgili olmadığı hususunu kabul etmek gerekmektedir (Pınar & Meriç, 2009:199-200).

Modern anlamda devletin ücretsiz adli yardım dâhil olmak üzere adalet erişimi sağlayacak etkili mekanizmaları kurma görevi olduğu kabul edilmektedir. Böylelikle, temel insan hakları arasında sayılan ve kabul edilen “adli yardım” ulusal ve uluslararası sahada çeşitli bildiri, sözleşme ve iç hukuk kurallarıyla düzenlenmiştir.

2. ADLİ YARDIM KURUMUNUN BAZI TEMEL (İNSAN) HAKLAR(I) İLE İLİŞKİSİ

2.1. Genel Olarak İnsan Hakları Kavramı ve Adli Yardım

İnsan haklarının kökeni, *insan olma durumu*, *insanlık kavramı* ve *insanlık doğası*'na dayanmaktadır. Tıpkı, hukuki hakların kökeninin hukuk, sözleşmeden doğan hakların kökeninin sözleşme olduğu gibi; insan haklarının kökeni de insanlık doğasıdır ve bu durum insan hakları belgelerinde “insanlık onuru” kavramıyla ifade edilmektedir (Dannely, 1994:22).

İnsanın maddi varlığının ötesinde bir kişilik değeri olarak vazgeçilmezliğini ve dokunulmazlığını ifade eden insan onuru, üstün bir insanlık değeri olarak pozitif hukuk ve devletlerin hukuki düzenlemelerinin üzerinde yer almaktadır ve sadece kanun koyucuyu değil anayasa koyucuyu da bağlamaktadır (Şimşek, 1999:1 vd).

Nitekim adil yargılanma hakkının geniş anlamıyla ve bütün yönleriyle ayrıntılı olarak düzenlendiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 1. fıkrasında güvence altına alınmış olan “adil yargılanma” talebinin önemli bir unsurunu, tarafların dinlenmesine ilişkin insan onuruna ve özgürlüğüne dayanan usuli bir temel hak oluşturmaktadır.

İnsan haklarına bir üst norm bağlayıcılığı ile hukuk düzeni içerisinde yer vermiş olan her devlet, adalet hizmetlerinde vatandaşları arasında eşitliği sağlamakla yükümlüdür. Zira bu, bir anlamda da devletin varlık sebebi, sosyal eşitsizlikleri gidermek bakımından sosyal devlet olmanın bir gereği ve şüphesiz insan onurunu korumanın da bir sonucudur. Bu nedenle ekonomik anlamda güçsüz ya da

elverişsiz durumda bulunan vatandaşların, devlet organları -adalet hizmetlerinin dağıtımını özelinde yargılama makamları- karşısında insan onuruna yaraşır bir şekilde kendini ifade edebilmesini, maddi hukuktan kaynakların haklarının ihlali durumunda bu ihlale son verilmesini, ihlal tehlikesinde ise bunun önlenmesini talep edebilmesi ve bu taleplerinin de yargılama makamlarınca dikkate alınabilmesi için, devletin adalet hizmetlerinde -ekonomik anlamda güçsüz ya da elverişsiz durumda bulunan- vatandaşlarının karşılaşmış olduğu ekonomik engelleri kaldırması için bazı önlemler alması gerekmektedir.

Bu önlemler arasında adalet hizmetlerinin karşılıksız dağıtılması yönünde bir sistem benimsenebileceği gibi, modern devletlerde yargılama giderlerinin devlete ağır bir yük olması gerçeği karşısında, etkin işleyen bir adli yardım sisteminin varlığının amaca daha iyi hizmet edeceği gerçeğe daha yakındır.

2.2. Adil Yargıla(n)ma Hakkı, Hak Arama Hürriyeti ve Adli Yardım

Adil ve hakkaniyete uygun yargıla(n)ma ilkesi; tarihsel temelini kendisine yasak kılınmış olan meyveyi, eşi Havva ile birlikte yiyen Adem Peygamber'in Allah tarafından yargılanması inancında bulmaktadır. Bu inanişaya göre; "Allah, Adem'i çağırdı ve ona; -neredeydin, yoksa sana yasaklanan ağaçtan mı yedin, sana ondan yememeni emretmiştim- dedi. Adem: -Senin bana verdiğin kadın o meyveyi yememe sebep oldu- (İncil, Genesis 3,9-12)" Allah, kendi yaratmış olduğu kullarını yargılamak için onları iddia ve savunmada bulunma haklarına saygı göstererek onlara söz hakkı tanımıştır (Demircioğlu, 2007: 101).

Adil yargıla(n)ma hakkı, sadece ulusal anayasa hukuku ve yargılama hukuku temelinde düzenlenmekle kalmamış; aynı zamanda uluslararası metinlerde de değişik şekillerde ifade edilmiştir. Daha önce İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 10. maddesinde yer alan bu hak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde değişik yönleriyle ve geniş kapsamlı bir şekilde düzenlenerek hukuk devleti anlayışının da ayrılmaz bir parçası ve Avrupa ortak anayasal düzeninin de temel bir değeri olarak kabul edilmiştir (Tezcan & Erdem & Sancakdar, 2004:303).

Anayasa'nın 90. maddesinde uluslararası sözleşmelerin iç hukukta ne derecede etkili olduğu sorunu tartışılmakla birlikte; bir iç hukuk kuralı haline gelmiş olan adil yargıla(n)ma hakkı, Anayasa'nın 36. maddesinin 1. fıkrasında açıkça düzenlenen "herkes...adil yargılanma hakkına sahiptir." hükmü ile artık hukukumuz açısından doğrudan uygulanabilir bir anayasal kural niteliğindedir (Özekes, 2003:56).

Adil yargıla(n)ma hakkı sayesinde hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak kamu gücü sınırlandırılarak adil bir kararın güvencesini oluşturan sağlıklı bir yargılama yapılması mümkün olabilmektedir. Böylelikle bu hak, yargılamanın hukuka ve hakkaniyete uygun yapılmasına ve adil bir kararın verilmesine de hizmet ederek temel hakların yargılama makamları önünde gerçekleşmesini ve korunmasını sağlamaktadır.

Adil yargılanma hakkı genel olarak herkesin, uyuşmazlığın aleni biçimde, makul bir sürede, bağımsız ve tarafsız mahkemeler önünde ve hakkaniyete uygun karar verilmesini talep hakkını ifade etmektedir. Bu çerçevede adil yargıla(n)manın temel unsurları; kanuni, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede, makul bir sürede, aleni şekilde hakkaniyete uygun olarak yargıla(n)madır (Akbulut, 2002:179 vd; Pekcanitez, 1997:36 vd; Tanrıver, 2004:213 vd).

Adil yargılanma hakkının ana kuralı olarak kabul edilen ve “mahkemeye erişim”, “mahkemeye başvurabilme” ya da “dava hakkı veya savunma hakkı” olarak nitelendirilen hak arama hürriyeti; medeni yargılama hukukunda dava hakkı başta olmak üzere, icra takibi hakkı, hakeme başvuru hakkı gibi hukuki yollara başvurabilme hakkını ifade etmektedir (Atalay, 1997:449). “Adalet talebi” olarak da ifade edilen bu hakkın kaynağı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesinin 1. fıkrasıdır. Bu hükme göre; herkes ucuz bir şekilde ve kısa süre içerisinde açmış olduğu davanın bir sonuca bağlanmasını ve makul bir süre içerisinde savunma hakkını kullanmayı talep hakkına sahiptir (Gaul, 2006:83).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesinin 1. fıkrası gereği bireylere tanınan hak aramanın etkin bir şekilde gerçekleştirebilmesi için sözleşmeye taraf devletler, bireylerin hak aramasını sağlayacak ve kolaylaştıracak tedbirleri almakla ve bireylerin mahkemeye başvurabilme imkânlarını haksız şekilde tıkayan engelleri de ortadan kaldırmakla yükümlüdürler (Akbulut, 2002:180; Atalay, 1997:449; Tanrıver, 2004:213).

Anayasa’nın “hak arama hürriyeti” başlıklı 36. maddesinde; “Herkes meşru vasıta ve yollardan yararlanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.” hükmü düzenlendikten sonra 40. maddesinde de “Anayasa ile tanınmış olan hak ve hürriyetleri ihlal eden herkes, yetkili makama geciktirilmeksizin başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.” hükmü yer almaktadır.

Anayasa’nın 36. ve 40. maddelerinde yer alan düzenlemeler ile anayasal çerçevede hak arama hürriyeti güvence altına alınarak meşru vasıtalarla yararlanmak suretiyle hak arayacak olan bireylerin hak aramalarını

kolaylaştıracak imkân ve mekanizmaları oluşturma görevi devlete yüklenmiştir (Demircioğlu, 2007:111). Diğer bir ifadeyle, hak arama hürriyeti ile devlet, bireylere karşı etkin bir adil yargılama imkânını sunarak haklarını elde etmek amacıyla yargılama makamlarına başvurmaları halinde, yargılama sürecinde zorluklarla karşılaşmamaları, yargılama giderlerinin bu anlamda engelleyici bir unsur olmaması ve yargılamanın basit ve üstesinden gelinebilir olmasını sağlamak görevlerini üstlenmiştir (Stürner, 2002:59).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, özel hukuka ilişkin uyuşmazlıklardan doğan davalarda, ekonomik anlamda güçsüzlük hali sebebiyle yargılama masraflarının karşılanamamaları (ve/veya bazı davalar için gereken teminatın gösterilemeyerek) hak arama hürriyetinin kullanılamaması durumunda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin adil yargıla(n)ma hakkını düzenleyen 6. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmaktadır.

Yukarıda ifade edildiği gibi; özel hukuka ilişkin uyuşmazlıklardan doğan davalarda, hak arama hürriyetinin gerçekleşebilmesi için mahkemeye başvurulması halinde herhangi bir engelle karşılaşılması gerekli olduğundan dolayı ekonomik anlamda güçsüzlük hali sebebiyle yargılamanın gerektirdiği masrafların karşılanmasının (ve/veya bazı davalarda gerekli olan teminatın gösterilmesinin) mümkün olmadığı durumlar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından bireyin mahkemeye başvuru hakkının engellediği şeklinde yorumlanmış ve fakat devletin her durumda adli yardımda bulunma zorunluluğunun olmadığı gerçeği karşısında usuli işlemlerin sadeleştirilmesi gibi yollarla da hak arama hürriyetinin gerçekleştirebilmesinin mümkün olduğu vurgulanarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının devlete bu konuda bir seçim hakkı tanıdığını belirtilmiştir (Gölcüklü & Gözübüyük, 2007:240).

Buna karşılık, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde özel hukuka ilişkin uyuşmazlıklardan doğan davalar bakımından bir avukatın ücretsiz hukuki yardımından yararlanma hakkı açıkça ifade edilmemekle birlikte; adaletin selametinin gerektirdiği durumlarda, diğer bir ifadeyle somut uyuşmazlığın özellikleri bireyin bir avukatın hukuki yardımından yararlanmayı kaçınılmaz kılıyorsa, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından devletin, ilgiliye bir avukatın ücretsiz hukuki yardımından yararlanma hakkını sağlaması gerektiği yolunda karar verilmiştir. Bir avukatın ücretsiz hukuki yardımından yararlanmamanın hak arama hürriyetinin ihlalini oluşturup oluşturmadığı hususu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından her somut uyuşmazlık bakımından ayrıca değerlendirilmektedir (Demircioğlu, 2007:118).

Kısacası, adalet hizmetlerinden yararlanmanın ekonomik olarak yüksek maliyetlere ulaşması, ekonomik anlamda güçsüz ya da elverişsiz durumda bulunan bireyler bakımından hak arama hürriyetinin ekonomik bir engelle karşılaşması sonucunu doğurmaktadır. Diğer bir ifadeyle; bireyin hukuki yollara başvurabilme hakkının kısıtlanarak toplumsal denge de bozulmuş olmaktadır (Demircioğlu, 2007:121).

Adli yardım kurumunun işlevsel hale getirilmesinin sağlanamaması durumunda, ekonomik anlamda güçsüz ya da elverişsiz durumda bulunan bireylerin haklarının aranması ve usuli yetkilerinin kullanılması zorlaştırarak ve hatta imkânsız hale gelerek yargılama sürecince tarafların eşit işleme tabi olmasını engelleyici bir durumun doğumuna sebebiyet verilmiş olmaktadır. Bu durum ise, şüphesiz ki hak arama hürriyetinin ve daha genel anlamda ise adil yargılanma hakkının ihlalini oluşturabilmektedir (Tanrıver, 2004:212).

Böylece devlet, Anayasa'nın 36. ve 40. maddeleri ile güvence altına aldığı hak arama hürriyetini, ekonomik anlamda güçsüz ya da elverişsiz durumda bulunan bireyler bakımından engelleyen ya da kullanımını zorlaştıran ekonomik engelleri adli yardım kurumu sayesinde ortadan kaldırabilmektedir (Atalay, 1986:13).

3. SONUÇ

Hak arama özgürlüğünün kullanılabilmesi için yargılama harcını ödemek gibi yargılama kurallarını yerine getirmek gerekmektedir. Ancak, bireyler söz konusu yargılama kurallarını gerçekleştirmeye ilişkin imkâna sahip olmadıkları için bu kuralları yerine getiremiyorlarsa, diğer bir ifadeyle; yargı organına başvurmada objektif açıdan imkânsızlık varsa, bu durum, hak arama özgürlüğünün gerçekleşmesine ciddi bir engel olarak görülmelidir (Çelebi, 1989:259). İşte bu engellerin giderilmesine yönelik tedbirleri alma görevi sosyal devlet olmanın gereklerindedir.

Adil yargılanma hakkını gerçekleştirmek amacına yönelik olan ve temel bir insan hakkı olan hak arama özgürlüğünün kullanımını engelleyen veya güçleştiren ekonomik ve sosyal engellerin kaldırılarak güvence altına alınması öncelikle bir iç hukuk sorunu olarak ele alınmış ancak uluslar arası düzenlemelerle de bu husus genel ilke ve kurallara bağlanmıştır.

Devlet, adli yardım kurumu ile Anayasa'nın ve uluslararası sözleşmelerin tanıdığı olduğu hak arama hürriyetini (Anayasa md. 36/1, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md. 6) ekonomik anlamda güçsüz ya da elverişsiz durumda olan kişiler bakımından kısıtlayan ekonomik engelleri diğer bir ifadeyle; yargılama masraflarını kaldırmış olmaktadır. Anayasal bir hak olan "hak arama

hürriyeti”nden yararlanmak her kişinin hakkıdır. Anayasal hakkın kullanılmasını sağlayacak yasal olanaklar bulunduğu oranda, hak aramada eşitlik gerçekleşebilir. Bu nedenle yargı önünde hakkını arayan kişilere yardım etmek gereği doğar. Adli yardım, ekonomik açıdan elverişsiz durumda olanlara hak arama özgürlüğünü kullanma olanaklarından yararlanmayı sağlar (Kuru & Arslan & Yılmaz, 2006:881).

Böylece; adli yardım sayesinde yargılama makamlarının (ve diğer resmi makamların) işletilmesinin sadece ekonomik açıdan elverişli durumda bulunan kimselerin tekelinde olması önlenmiş olacaktır (Üstündağ, 1997:775).

Medeni usul hukukunda kendine özgü bir kurum olarak adli yardım, devletin vatandaşlarının hukuki korunma taleplerini olumlu karşılama görevini yerine getirebilmesini sağlayarak diğer usul hukuku kurumlarından ayrılmaktadır. Bu sebeple adli yardım, öncelikle hukuksal koruma alanındaki sosyal yardımın bir görünümüdür ve bu bakımdan adli yardım, medeni usul hukukunda şekli ve usule ilişkin bir kurum olmaktan ziyade, sosyal mülahazalarla oluşturulan, yargılamanın işleyişine yardımcı olan bir kurumdur (Atalay, 1986:9).

KAYNAKLAR

Akbulut, Olgun. “Adil Yargılanma Hakkı”, Kemal Oğuzman’a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:1, Sayı: 1, Yıl: 2002, 175-208

Atalay, Oğuz. Medeni Usul Hukukunda Adli Yardım (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi): Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara: 1986

Atalay, Esra. “Yargısal Temel Haklar”, Şükrü Postacıoğlu’na Armağan, İzmir: 1997, 437-455

Çelebi, Hüsamettin. “Hak Aramanın Maliyeti”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 2, Yıl: 1989, 257-261

Dannely, Jack. Teoride ve Uygulamada İnsan Hakları. (Çeviren: Mustafa Erdoğan, & Levent Korkut): Ankara: 1994

Demircioğlu, Yaşar. Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri: Ankara: 2007

Gaul, H. Friedhelm. “Yargılamanın Amacı-Güncelliğini Koruyan Bir Konu”, (Çeviren: Nevhis Deren Yıldırım), içinde: İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku, (Derleyen: M. Kamil Yıldırım), İstanbul, 2006, ss. 72-103

Gölcüklü, Feyyaz & Gözübüyük, Şeref. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulanması (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi): Ankara: 2007

Kuru, Baki & Arslan, Ramazan & Yılmaz, Ejder. Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı: Ankara: 2006

Önen, Ergun. Medeni Yargılama Hukuku: Ankara: 1979

Özekes, Muhammet. Medenî Usul Hukukunda Hukukî Dinlenme Hakkı: Ankara: 2003

Pekcanıtez, Hakan. “Medeni Yargıda Adil Yargılama”, İzmir Barosu Dergisi, Sayı: 2, Yıl: 1997, 35-55

Pınar, Burak. Yargı ve İcra Harçları: İstanbul: 2009

Pınar, Burak & Meriç, Nedim. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Yargı Harçlarına Bakışı: Yiğit ve Ülger Davaları Işığında Hak Arama Özgürlüğü ve Yargı Harçları İlişkisi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 84, Yıl: 2009, 188-211

Postacıoğlu, İlhan. Medeni Usul Hukuku Dersleri: İstanbul: 1975

Stürner, Michael. Die Anfechtung von Zivilurteilen: München: 2002

Şimşek, Oğuz. Anayasa Hukukunda İnsan Onuru Kavramı ve Korunması (Yayınlanmamış Doktora Tezi): Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir: 1999

Tanrıver, Süha. “Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Cilt: 53, Sayı:7-8, Yıl: 2004, 191-215

Tezcan, Durmuş & Erdem, M. Ruhan & Sancakdar, Oğuz. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu: Ankara: 2004

Üstündağ, Saim. Medeni Yargılama Hukukunun Esasları Cilt I-II: İstanbul: 2000

Yaşar, İmmihan. “Adli Yardımın Uygulanması”, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt: 80, Sayı: 5, Yıl: 2006, 2007-2026

Yılmaz, Ejder. “Yargılama Giderlerinin İşlevi ve Sosyal Hukuk Devleti”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı:2, Yıl:1984, 200-224